

"מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו"

שי צומעי

ראשי פרקים

- א. הסבר דברי הגמרא הקושי לרבא ותירוצו
- ב. פסק הרמב"ם והשגת הראב"ד
- ג. תמיהת נושאי כליו של הרמב"ם על הראב"ד
- ד. באור הפנ"י בדברי רש"י
- ה. הסבר מחלוקת רש"י ורמב"ן בגדי דין מוסר שמסר לשומר פטור
- ו. ישוב שיטת רש"י: מחלוקת פנ"י וחזו"א
- ז. הסבר סוגיית הגמרא לשיטת רש"י

א. הסבר דברי הגמרא הקושי לרבא ותירוצו

בסוגית "מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו כו" שואלת הגמרא תחת מי נכנס הרועה? אם נאמר שהבעלים מסרו לרועה לשמור את הבהמה והחידוש,

⁷ נוב,

שאם הבהמה הזיקה הרועה נכנס תחת הבעלים וחייב על נזקי הבהמה. אזי עונה הגמרא - בזה אין חידוש שכבר שינונו במשנתנו מסרו לשומר חנם, ולשואל, לנשא שכר ולשוכר כולן נכנסו תחת הבעלים. ומסיקה ש"מסרה לרועה" מדובר שהשומר הראשון העביר לשומר האחר את הבהמה, וחידשה משנתנו שהרועה השני נכנס תחת השומר הראשון, ומתחייב בכל החיובים ששומר קמא היה מתחייב בהם. א"כ שואלת הגמרא: "לימא תיהוי תיובתא דרבא" שאומר ששומר שמסר לשומר חייב כלומר שהשומר הראשון לא יכול להעביר לשומר השני. ומתרצת הגמרא: "אמר לך רבא" שונה דין מסרה לרועה מדין שומר שמסר לשומר, שבמסירה לרועה נכנס הרועה תחתיו מדובר שמסר רועה לברזיליה, לשמשו, ולכן שמשו יכול להכנס תחתיו, אבל בסתם שומר שמסר לשומר אחר, אומר רבא חייב.

ב. פסק הרמב"ם והשגת הראב"ד

הרמב"ם² כותב:

מסר השומר לשומר אחר השומר הראשון חייב לשלם לניזק, שהשומר שמסר לשומר חייב, והרי הניזק אומר לו למה לא שמרת אתה בעצמך ומסרת לאחר שלם לי אתה ולך ועשה דין עם השומר שמסרת לו אתה. מסרה השומר לבנו או לבן בתו או למסעדרו נכנסו תחת השומר וחייבין.

הראב"ד³ כותב:

חיי ראשי כל מה שכתב בגו' שלא לצורך הוא דליכא למימר הכא אן רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר שהרי הבעלים אינם מפסידים כלום

הראב"ד אינו מבין מדוע הניזק יכול לבוא לשומר הראשון, הלא לניזק אין שום טענה בפני השומר הראשון. בשלמא הבעלים יכולים לומר לשומר הראשון "למה הבאת את הבהמה לשומר אחר? אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר" אבל איזו טענה יש לניזק כפי השומר הראשון?

² הלכות נזקי ממון פ"ד ה"יא

³ בחשגותיו על הרמב"ם

ג. תמיהת נושאי כלי הרמב"ם על הראב"ד

הלחם משנה מקשה על הראב"ד מדוע הראב"ד משיג על הרמב"ם? הלא הרמב"ם הביא את המסקנה הכתובה אצלנו בגמרא ששומר שמסר לשומר שומר ראשון חייב ואם מסר לברזיליה פטור. ואם קשה, על פשוט גמרא קשה. וז"ל הלחם משנה:

ומהו סוף דברי ההשגה שכתב והראב"דז וכל מה שכתב בזה "שלא לצורך הוא" אין דבריו מובנים אצלי דאך קאמר שלא לצורך הוא. הא בגמרא בהכונס אמרו דשומר שמסר לשומר חייב השומר הראשון בנזקים. אם אין לשומר השני לפרוע יפרע הוא, ובדאי טעמא הוי משום הא דכתב רבינו ז"ל, דלמה מסרו לשומר אחר ולא שמרו בעצמו.

וא"כ דברי רבינו ז"ל, כדברי הגמרא הם ולא הבינותי זה. ונראה דעל זה אמר הרב המגיד ז"ל דדברי רבינו הם מבוארים בגמרא ולא מצא מקום להשגה.

ד. באור פנ"י בדברי רש"י

לבאור הענין נתבונן בדברי רש"י⁴:

והכי משמע מסרה שומר לרועה נכנס הרועה תחתיו ואולי בעלים ומשתעו דינא בהדי שני והראשון מסתלק

משמע מרש"י במפורש שלא הניזק הוא התובע אלא הבעלים הם התובעים ואם אנו מעמידים שהבהמק הזיקה בעליה "מאן דכר שמיה" הלא הניזק הוא התובע.

הפנ"י⁵ מבאר את דברי רש"י ומסביר שמה ששינונו ארבעה שומרים נכנסו תחת הבעלים משמעות הדין הוא לחייב את השומרים כבעלים אך לא שהבעלים פטורים לגמרי, אלא הניזק תמיד יכול לפנות אל הבעלים ולגבות מהם הזיקו. ומסביר שסוגיתנו מדברת שהניזק גבה את נזקו מהבעלים והבעלים תובעים את הרועה. וזה שפונים הבעלים לרועה

⁴ ד"ה "אלא תחתיו דשומר"

⁵ ד"ה "אלא תחתיו דשווה"

הראשון בתביעה ולא לשני זה משום שאין רצוני שיהה פקדוני ביד אחר או משום את מהימנת לי בשבועה והיאך לא. ולאור האמור נוכל להבין מדוע לא הקשה הראב"ד על סוגיתנו אלא הקשה על הרמב"ם. כיון שבסוגיתנו מדובר שהבעלים הם התובעים ולכן מובן מדוע פונים הם אל השומר הראשון. אך לדברי הרמב"ם שמעמיד באוקימתא שלא הבעלים הם התובעים אלא הניזק מקשה הראב"ד מדוע יכול הוא לתבוע את השומר הראשון? כל תביעתו צריכה להיות כלפי השומר השני.

גופא דברי רש"י בסוגיתנו תמוה מאד.

בדין שומר שמסר לשומר למאן דאמר פטור נחלקו רש"י והרמב"ן בב"מ לו, א בגדרי הפטור רש"י מסביר שהפטור הוא רק במקרה שהשני שמרו כראוי וז"ל :

פטור ראשון בכל אותן הדינים שהיה פטור אם היתה אצלו פטור נמי השתא, ולא אמרינן פשיעה היא זו שמסרה לאחר.

"מדברי רש"י מבואר שאין פשיעה במסירה לשומר השני אך יחד עם זאת אין כאן סילוק אחריות מלא ושלם של הבעלים.

ה. הסבר מחלוקת רש"י ורמב"ן בגדרי דין מוסר שמסר לשומר פטור

אך הרמב"ן שם חולק על רש"י ומסביר שהפטור בשומר שמסר לשומר הוא פטור מוחלט וז"ל:

שומר שמסר לשומר רב אמר פטור, פירוש לגמרי פטור, ולא מסתעי דיני בהדיא כלל וכו'. ומשתעי דינה בהדי שני וכו' משום דאמר ליה אוקימת גברא בהריקאי.

והרמב"ן מוכיח את דבריו מסוגיתנו "מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו" משמע "תחתיו" וראשון נפטר לגמרי.

ולכאורה קשה מסוגיתנו על שיטת רש"י הן בשלב הקושיה והן בשלב התרוץ. בשלב הקושיה, שאנו מניחים שמדובר בשומר שמסר לשומר כלומר רועה שמסר לרועה, ורועה ראשון פטור ומקשים על רבא שאומר שומר מסר לשומר חייב, קשה שהרי הבהמה הזיקה והשומר נתבע

לשלם, ובפשטות מדובר שהשומר השני פשע בשמירה לכן יש תביעה לתשלומים (כי אם שמר כראוי אין בסיס לתביעה ושניהם פטורים למ"ד שומר שמסר לשומר פטור) ומכיון דמדובר שהשני פשע א"כ לא מובנת שיטת רש"י כאן: "ואזלי בעלים ומשתעי דינא בהדי שני והראשון נסתלק לגמרי", הלא רש"י בבא מציעא כתב שלמ"ד שומר שמסר לשומר פטור זה אם שמר כראוי אבל אם לא חייב. א"כ כאן, שהשומר השני לא שמר כראוי ואנו פוטרים את השומר הראשון קשה לא רק על מ"ד שומר שמסר לשומר חייב אלא גם על מ"ד שומר שמסר לשומר פטור. ובשלב התרוץ, כאשר רבא מתרץ שאע"פ ששומר שמסר לשומר חייב, כאן פטור. כי כאן מדובר שהרועה מסר לברזיליה דאורחיהו דרועה למסור לברזיליה, וכל המפקיד אצל הרועה מפקיד גם על דעת שיוכל למסור לברזיליה קשה. מדוע במקרה שהברזיליה פשע הרועה פטור?

ו. ישוב שיטת רש"י: מחלוקת פנ"י וחזו"א

להבנת דברי רש"י נעיינ במחלוקת הפנ"י והחזון איש בדין "הכונס צאן לדיר ונעל בפניו כראוי פטור". שנחלקו על מי חובת ההוכחה. הפנ"י⁶ כותב שעל הניזק להביא ראיה שהשומר לא נעל כראוי ובגינו יצאה הבהמה והזיקה מדין המוציא מחבירו עליו הראיה. אך החזו"א⁷ כותב שעל המזיק דהיינו על השומר להביא ראיה ששמר כראוי דמכיון שהבהמה הזיקה ההנחה היא שלא שמרה, ועליו חובת ההוכחה שההזיק קרה למרות ששמר כראוי.

ז. הסבר סוגיית הגמרא לשיטת רש"י

לאור דברי החזון איש נוכל להסביר את רש"י. בסוגיתנו צריך לומר שמדובר שהשומר השני טוען ששמר כראוי אך אין לו עדים ועל כן זכאי הניזק לתבוע תשלום הנזק ממנו או מהבעלים. וברור שכלפי הניזק

⁶ בסוגיתנו ד"ה "לימא תיהוי תיובתא דרבא"

⁷ ב"ק סי' ז ס"ק ז'

לא יכול הרועה להפטר בשבועת השומרים אלא רק ע"י עדים ששמר כראוי. בסוגיתנו שפרשנו שמדובר שהניזק תבע את הבעלים והבעלים שלמו לו וכעת הם התובעים את השומר הראשון, אנו נכנסים לדין שומר שמסר לשומר, ואז:

אם אנו סבורים ששומר שמסר לשומר פטור אין טענה לשומר ראשון לומר "אתה מהימן בשבועה והשומר השני לא". לכן השומר הראשון פטור והשומר השני נשבע ונפטר, שהרי טוען ששמר כראוי אלא שאין לו עדים. א"כ יוצא שלגבי הניזק א"א להפטר בלי עדים אך לגבי הבעלים יכול להשבע ולהפטר.

אך אם אנו סבורים שומר שמסר לשומר חייב, א"כ הבעלים משביע את השומר הראשון ולא את השני. כיון שהבעלים טוענים: "את המהימן בשבועה והוא לא". א"כ אצלנו שמדובר שהשומר השני טוען שהוא שמר כראוי רק אין לו עדים א"כ אין יכול להפטר ע"י שבועה לבעלים, שהרי הבעלים יכולים לטעון כלפיו: "את הלא מהימן בשבועה". זו הקושיה על רבא, ולכן מתרץ רבא שמדובר שהרועה מסר לברזיליה שאפי' למ"ד שומר שמסר לשומר חייב ורק השומר הראשון שהתמנה מטעם הבעלים נאמן בשבועה, כאן הברזיליה גם נאמן בשבועה כיון שכל שמפקיד אצל הרועה מפקיד על דעת ברזיליה.